

Riigikogu majanduskomisjoni istungi protokoll nr 194

Tallinn, Toompea

Esmaspäev, 18. mai 2026

Algus 11.10, lõpp 12.55

Juhataja: Marek Reinaas (esimees)

Protokollija: Maria Haas (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Jaak Aab, Aleksei Jevgrafov, Mario Kadastik, Rene Kokk, Mart Maastik, Tõnis Mölder, Õnne Pillak, Reili Rand, Urve Tiidus, Kristina Šmigun-Vähi

Komisjoni ametnikud: Eve-Ly Kübard (nõunik-sekretariaadijuhataja), Mari Tänav (nõunik), Kiia Väli (konsultant)

Kutsutud: energeetika- ja keskkonnaminister Andres Sutt, Kliimaministeeriumi energeetika osakonna energiaturgude valdkonnajuht Karin Maria Lehtmets ja sama osakonna energiaturgude ekspert Marie-Ursula Vaks (2. päevakorrapunkt); Rahandusministeeriumi halduspoliitika asekanstler Kaur Kajak, riigi osaluspoliitika ja riigihangete osakonna riigihangete valdkonna juht Estella Põllu ning sama osakonna nõunik Laura Frolov, Eesti Linnade ja Valdade Liidu finantsjuht-nõunik Toomas Johanson, Advokaadibüroo Matteus vandeadvokaat Kadri Matteus, Advokaadibüroo Sorainen partner Kadri Härginen, ASi Tallinna Linnatransport soetuste valdkonna juht Ken-Voldemar Lehtpuu, Elering ASi hangete üksuse vanemhankejurist Elise Suurkuusk (3. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse algatatud elektrituruseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (892 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Vabariigi Valitsuse algatatud riigihangete seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (788 SE) teise lugemise ettevalmistamine: arutelu huvigruppidega
4. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Riigikogu majanduskomisjoni nädala (18.05.2026-24.05.2026) töökava

Komisjoni istung esmaspäeval, 18.05.2026 kell 11.10

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse algatatud elektrituruseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (892 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

3. Vabariigi Valitsuse algatatud riigihangete seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (788 SE) teise lugemise ettevalmistamine: arutelu huvigruppidega
4. Info ja muud küsimused

Komisjoni istung teisipäeval, 19.05.2026 kell 14.00

1. Vabariigi Valitsuse algatatud tuumaenergia ja -ohutuse seaduse eelnõu (856 SE) teise lugemise ettevalmistamine
2. Info ja muud küsimused

Komisjoni istung neljapäeval, 21.05.2026 kell 14.00

1. Vabariigi Valitsuse algatatud postiseaduse, konkurentsiseaduse ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu (781 SE) teise lugemise ettevalmistamine
2. Info ja muud küsimused

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Jaak Aab, Aleksei Jevgrafov, Mario Kadastik, Rene Kokk, Mart Maastik, Tõnis Mölder, Õnne Pillak, Reili Rand, Marek Reinaas, Urve Tiidus, Kristina Šmigun-Vähi).

2. Vabariigi Valitsuse algatatud elektrituruseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (892 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Andres Sutt tutvustas eelnõus käsitletavaid muudatusi (lisa). Elutähtsa teenuse osutaja (ETO) piirmäära alandatakse seniselt 200 MW-ilt 90 MW-ile, mis peegeldab turu arengut. Eestis ei ole kontsentreeritud elektritootmine enam ainult Ida-Virumaal, vaid ka üle Eesti. Juba 90 MW-i ulatuses seadmed on olulised ja neid vaadatakse ka konsolideeritud kujul ühe ettevõtja raames. Selle tulemusena tuleks juurde ettevõtjaid, kellele piirmäär laieneb. On oluline, et ka neile nt kübernõuded kehtiksid, kuid seda nõuet hetkel tingimata ei ole. Järgmine muudatus puudutab erandit võimaldada ajutiselt kompleksloaga käitiste suhtes leebemaid heite piirväärtusi. Selle põhimõte on kriisikindlus. Kui on suurem energiakriis, nagu nt 2022. aastal oli, saab ajutiselt anda luba heite suurendamiseks. Elektri lõpphinda vähendavad muudatused on seotud Konkurentsiametile järelevalveks suurema õiguse andmisega. On olnud üsna palju turuhinna kõikumisi ja ka uurimisi, kas tegemist on manipulatsiooniga või mitte, mistõttu on oluline, et Konkurentsiamet suuremad järelevalve õigused saaks. See aitab ka vähendada põhjendamatult kõrgeid pakkumisi elektribörsile ja sagedusreservide turule. Samuti on oluline, et hulgimüügiturul oleksid trahvimäärad piisavalt heidutavad. Ettepanek on tõsta trahvimäär 400 000 euro peale või kuni 15% käibest, et suurematel ettevõtetel ei oleks soovi manipuleerida. Korterühistud ei pea enam tegema ühisoste, vaid saavad otse osta energiat, mida ühistu toodab, ja tarbida seda ka ühistu liikmete poolt. Hetkel saaks seda teha ainult juhul, kui korteriühistu teeb kõigi nimel lepingu. Seadusemuudatuse tulemusel saavad kõik ühistu poolt toodetud elektrit tarbida ja igaüks saab valida elektripaketi ja müüja, mida ta eelistab. Järgmine muudatus on seotud riskimaandamise strateegiatega fikseeritud hinnaga pakettidele. Kui elektrihinnad väga palju kõiguvad ja väiksemad ettevõtted on pakkunud fikseeritud hinnaga pakette ning jätnud enda osas riskid maandamata, võib tekkida olukord, kus elektrimüüja ei suuda oma kohustusi täita. Tarbija, kes lootis, et tema jaoks on hind fikseeritud, jääb tegelikult avatuks hinnariskile, mida ei peaks olema. Võrguettevõtjatele on eraldi stiimulid kasutada paindlikkusteenuseid. Ühtlasi, kui hetkel on võimalik kohtuvälise menetluse ajal tarbija elektrivõrgust lahti ühendada, siis eelnõus on ettepanek see punkt kaotada, et haavatavamaid grupe rohkem kaitsta. Rääkides paindlikest ühendumistest, siis ei

pea ootama võrgu väljaarendamist. Kui tootja või tarbija on valmis, et võrguettevõtte saab teda vajadusel alla koormata, siis võib liituda ka n-ö suurema võimsusega kui võrk hetkel lubaks, aga selle kohustusega, et kui tarbimine läheb võrgus üle piiri, siis nemad peaksid olema järjekorras esimesed, kes oma tarbimist peavad vähendama. Lisaks, fikseeritud tasuga liitujatele tuleb võimalus tehnoloogiat vahetada. Hetkel on olnud piirangud olemasolevatele liitumislepingutele, mis on olnud ka soov, kuid üldiselt on turuosaliste seas teema osas erimeelsused. Kuni ühisosa ei leita, ei saa muudatust hetkel olemasolevate lepingute puhul rakendada.

Mart Maastik palus täpsustada, kas fikseeritud tasuga liitujad võivad edaspidi tehnoloogiat vahetada.

Andres Sutt vastas, et tõepoolest uued liitujad võivad tehnoloogiat muuta.

Mart Maastik uuris, miks ei tohi varasemad liitujad tehnoloogiat muuta.

Andres Sutt ütles, et turuosalistel on selles küsimuses erinevad vaated.

Karin Maria Lehtmets lisas, et varasemate liitujate puhul tehti seadusesse muudatus, et tehnoloogiat saab muuta juhitavaks võimsuseks. Ainus, mida hetkel veel muuta ei saa, on päikese tehnoloogiat tuule tehnoloogiale. Sellist soovi ei olnud ka turuosalistel piisavalt. Ühtlasi võib fikseeritud tasuga liitumisel juhtuda, et võrk ei saa piisavalt kiiresti valmis. Sellisel juhul võib tootmist piirata, aga kõik kulud hüvitatakse. Eelnõus täpsustatakse, et see kehtib neile, kes on fikseeritud tasuga liitunud. Varasematele liitujatele on võrk garanteeritud varasemate põhimõtete järgi.

Andres Sutt jätkas eelnõu tutvustamisega. Lisatakse selgemad alused, kuidas arvestada tootjast sõltumatuid põhjuseid, mis võimaldavad võrguettevõtjal lubada alakasutustasu rakendamist edasi lükata. Viimaseks tõi kõneleja välja muud teemad elektrituru parandamiseks, nt auditeerimiskohustuste leevendamine ja elektrilepingu ühepoolse muutmise õiguse täpsustamine. Rääkides muudatuste rakendamise ajakavast, siis kui seadus võetakse Riigikogus 2026. aastal vastu, siis saab käesoleva aasta sees ka uute netoreeglite rakendamise tegeleda. 2027. aastal peaks olema tehniline valmidus paindlikeks ühendusteks ehk valmima peaks SCADA süsteem. 2028. aastal toimuks energiaajagamise süsteemi täielik käivitumine ja 2030. aastal tuleks uus reservvõimsuse rahastusmudel. Kõnealuse seadusega aidatakse nii elektri lõpphinda vähendada kui ka varustuskindlust paremini tagada.

Mart Maastik lausus, et ettekandes toodi välja, et ETO piir tuuakse 90 MW-i peale. Kõneleja uuris, mida annab ETO piiri alandamine, arvestades, et kui Eesti alajaamadega peaks midagi juhtuma, siis elektrit ikka ei ole.

Andres Sutt sõnas, et üldiselt on Eesti elektrisüsteem Euroopas Ukraina järel teine kõige enam testitud süsteem ja püsima on jäänud erinevate probleemide esinemisel. Eelkõneleja küsimus puudutab eraldi teemat, milleks on kriitilise taristu kaitse ja kriisikindlus. Üldiselt ei ole olukord nii lihtne, et alajaamad lähevad korraga katki ja lülituvad välja.

Mart Maastik täpsustas, et mõtles eelkõige nt droonirünnakuga seonduvale olukorrale.

Andres Sutt lausus, et Eestil on ka droonirünnakute erinevate stsenaariumide jaoks võimekused olemas.

Mart Maastik ütles, et ettekandes toodi välja, et enam ei saa tarbijaid võlgnevuse korral elektrivõrgust lahti ühendada ja palus selles osas täpsustust.

Marie-Ursula Vaks sõnas, et mõeldud on olukorda, kus tekib arusaamatus nt arvega ja tarbija läheb tarbijavaidluste komisjoni. Praeguses situatsioonis võiks elektrimüüja elektri kohe välja lülitada, kui arve ei ole korrektselt makstud. Muudatuse järgselt aga ei tohi kohtuvälise menetluse ajal elektrit enam välja lülitada. Kohtuvälised menetlejad on kas Konkurentsiamet või Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet.

Mario Kadastik lausus, et ettekandes toodi välja, et võrguettevõtjaid soovitakse motiveerida paindlikkusteenuseid kasutama ja palus selles osas täpsustust.

Karin Maria Lehtmets ütles, et selleks, et võrguettevõtjad võtaksid pigem kasutusele paindlikkusteenuseid, soovitakse neile tariifi metoodikas stiimuleid anda.

Mario Kadastik küsis, kas seega nt Elektrilevi OÜ võiks alajaama vahetamise asemel kasutada selle taga olevaid akusid süsteemi stabiliseerimiseks.

Karin Maria Lehtmets vastas jaatavalt ja lisas, et metoodika annab tõuke selles suunas.

Mario Kadastik uuris seoses paindliku liitumisega, et kas see toimib mõlemas suunas ehk nii tarbimise kui ka tootmise poolelt. Lisaks küsis kõneleja, kas SCADA on kellaajaline või juhitav.

Karin Maria Lehtmets lausus, et sõltub, kuidas võrguettevõtja lepingu teeb. Seaduses seda ette ei öelda, vaid ettevõtja lihtsalt peab pakkuma paindliku liitumise lahendust.

Mario Kadastik uuris, kas see on võrguettevõtjaga läbi räägitud.

Karin Maria Lehtmets ütles, et nüansse Elektrileviga peab veel arutama, kuidas nad seda pakkuma hakkavad. Hetkel on seaduses kohustus vastav lähenemine välja töötada ja nad peavad hakkama paindliku liitumise lahendust pakkuma.

Mario Kadastik lausus seoses üldteenusega, et kohtudes sektoriga pakuti ideena välja üldteenuse pakkumine ka tootmise poolele. See võimaldaks tekitada bilansihaldurite vahel konkurentsi. Hetkel on üldteenus ainult tarbimise poolele ja tootja poolele üldteenust ei eksisteeri. Seega, kui ei ole lepingut, siis toota ei saa. Bilansihaldurid on tootmise poole peal hakanud viimasel ajal üsna palju probleemset käituma, mistõttu võiks selle demotiveerimiseks tuua sisse üldteenuse ka tootja poolele. Lisaks, kuna kehtestati

tulumaksuvabastus 11 kW-i ühe korteriomandi kohta, siis võiks kaaluda ka alakoormustasu vabastuse viimist samale alusele. Varasemalt kehtis see ainult 15 kW-ise võimsusega majadele, nüüd võiks selle üle viia ka korteriühistutele. Ilmselt on enamik nõus, et sellise soodustuse võiks teha. Ühtlasi on endiselt probleemiks, et vabastust interpreteeriti nii, et see on tootmiseseadme võimsuse, mitte tegeliku liitumise järgi. Näiteks 13 kW-ise liitumise ja 20 kW-ise inverteri korral vabastust ei kohaldata.

Andres Sutt lausus, et need on muudatused, mida saab eelnõu esimese lugemise järgselt teha.

Mario Kadastik ütles, et elektrituruseadusesse lisati varasemalt võimalus tootmise ja tarbimise saldeerimiseks. Praktikas jäi see võimalus aga peamiselt süsteemiteenuste tasemele ning lahendus ei ole seni päriselt tööle hakanud. Tema hinnangul võiks nüüd kaaluda seaduse muutmist, sest seda ei ole vabatahtlikult rakendatud.

Urve Tiidus sõnas, et alakasutustasu rakendamise edasilükkamise punkti all olid välja toodud ettenägematud geoloogilised muudatused ja uuris, mis on selle sisu.

Marie-Ursula Vaks lausus, et kui liitumise väljaehitamisel tekib muudatusi, siis alakasutustasu rakendamise saab edasi lükata, et ei peaks kohe võlglasteks jääma.

Tõnis Mölder lausus, et ETO-de puhul alandatakse piirmäära ning küsis, kas ja milliseid kulusid see neile kaasa toob.

Karin Maria Leht mets vastas, et seoses ETO-ks saamisega kaasneb riskide läbimõtlemine, riskiplaani tegemine, selle Kliimaministeeriumile esitamine ja küberriskide auditi tegemine.

Tõnis Mölder küsis, kas lisainvesteeringute vajadust sellisel juhul ei kaasne.

Karin Maria Leht mets lausus, et küberriskide audit tõenäoliselt vajab lisainvesteeringuid ja ka riskiplaani tegemine vajab töötunde.

Tõnis Mölder täpsustas, et kas nt uute seadmete hankimist ette ei nähta.

Karin Maria Leht mets ütles, et see sõltub, kuidas ettevõtte ennast riskide vastu kaitseb. Kui ettevõttel ei ole hetkel veel nt piirdeaedu või droonivõrke, siis ilmselt need tuleb rajada. Ettevõtte peab oma riskid läbi mõtlema.

Andres Sutt lisas seoses küberkaitse teemadega, et mitmed turuosalisel on juba varasemalt ise selles suunas tegutsenud.

Tõnis Mölder palus seoses Konkurentsiametile volituste juurde andmisega täpsustada, et millised konkreetset volitused nad juurde saavad ning kas ametil on võimekust neid ellu viia ja rakendada.

Karin Maria Leht mets vastas, et tegemist on turu järelevalve üleeuroopalise regulatsiooni

REMIT täiendustega. REMIT on Euroopa tasandil kirjutatud veidi täpsemaks ja seetõttu tehakse ka Eesti seadusandluses Konkurentsiameti õigused täpsemaks. Põhimõtet, et nad peavad turu järelevalvet teostama, see tegelikult ei muuda. Konkurentsiamet peab järelevalvet ka praegu tegema, aga neil tekivad veidi selgemad alused menetluste läbiviimiseks. Probleem on ka selles, et Eestis on menetlus seotud vääriteomenetlusega, aga ülejäänud Euroopas haldusmenetlusega. Seetõttu on Eesti menetlust REMITI-i vaates veidi keerulisem läbi viia.

Tõnis Mölder lausus, et tehnoloogia muutmise temaatikat on majanduskomisjonis praeguse koosseisu jooksul mitmeid kordi arutatud ja neid piire on erinevas suunas liigutatud. Nüüd peaks justkui olema lubatud hakata päikese ja akude asemel kasutama tuuleenergiat. Kõneleja palus tehnoloogia muutmise teema osas täpsustust.

Andres Sutt sõnas, et uute liitumiste puhul saab selle muudatuse teha, aga varasemate liitumiste puhul on turuosalistel erinev arusaam.

Tõnis Mölder küsis, miks on uuel liitujal vaja tehnoloogianeutraalsust. Kui turule tullakse konkreetse plaaniga, siis see võiks turutingimustele vastata. Loodetavasti ei tekita tehnoloogianeutraalsuse muudatus taas olukorda, kus tekivad fantoomliitujad.

Karin Maria Lehtmets sõnas, et varasemalt oli probleem tehnoloogia muutmise, kuna ei olnud fikseeritud liitumistasu. Võrgus olid liitumiste hinnad erinevad. Liitumisi prooviti ette osta, teadmata, mida tegelikult ehitada tahetakse. Seejärel hakati liitumisi uuesti müüma. Hetkel ei ole seda enam võimalik teha, kuna igal pool üle võrgu on liitumine ühe hinnaga. Seetõttu ei ole mõtet tehnoloogiat piirata, sest liitumiste ette ostmine kadus fikseeritud liitumistasuga.

Tõnis Mölder palus täpsustada tehnoloogia päikesest tuuleks muutmist.

Karin Maria Lehtmets lausus, et olemasolevate lepingute puhul ei ole päikesest tuuleks muutmine või vastupidi võimalik. Varasema seadusemuudatusega viidi sisse see, et tehnoloogiat sai muuta juhitavaks võimsuseks, nt gaasiks või salvestuseks. Täiendavat laiendust aga olemasolevatele lepingutele ei tehta.

Andres Sutt lisas, et turuosalistel puudub selles osas üksmeel. Nt olemasolevatele lepingutele paindlikkuse andmise vastased leiavad, et tegemist oli teadliku äririskiga.

Karin Maria Lehtmets ütles, et Kliimaministeerium on varasemalt korraldanud avaliku konsultatsiooni, et küsida arendajatelt, kas nad soovivad seda muudatust täies mahus ka olemasolevatele lepingutele. Ka need, kes olid varem pidanud muudatust vajalikuks, leidsid, et see võiks olla võimalik, kuid ei ole hädavajalik. Varasemalt oligi huvi eelkõige just salvestite ja gaasijaamade jaoks selline muudatus sisse viia.

Otsustati:

2.1. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks Mario Kadastik (konsensus: Jaak Aab, Aleksei Jevgrafov, Mario Kadastik, Rene Kokk, Mart Maastik, Tõnis Mölder, Õne Pillak, Reili Rand, Marek Reinaas, Urve Tiidus, Kristina Šmigun-Vähi).

2.2. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 09.06.2026 (konsensus: Jaak Aab, Aleksei Jevgrafov, Mario Kadastik, Rene Kokk, Mart Maastik, Tõnis Mölder, Örne Pillak, Reili Rand, Marek Reinaas, Urve Tiidus, Kristina Šmigun-Vähi).

2.3. Teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (konsensus: Jaak Aab, Aleksei Jevgrafov, Mario Kadastik, Rene Kokk, Mart Maastik, Tõnis Mölder, Örne Pillak, Reili Rand, Marek Reinaas, Urve Tiidus, Kristina Šmigun-Vähi).

3. Vabariigi Valitsuse algatatud riigihangete seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (788 SE) teise lugemise ettevalmistamine: arutelu huvigruppidega

Marek Reinaas sõnas sissejuhatuseks, et eelnõu 788 SE esimene lugemine toimus Riigikogu täiskogus 13. märtsil 2026. aastal. Eelnõu menetlusest teavitati huvirühmasid. Oma arvamuse on esitanud Eesti Linnade ja Valdade Liit, Advokaadibüroo Matteus, Advokaadibüroo Sorainen, Elering AS (Elering), AS Tallinna Linnatransport ja Ignitis Renewables Estonia OÜ. Käesoleval istungil eelnõu kohta otsuseid ei langetata. Komisjon kuulab ära kaasatud partnerite arvamused eelnõu kohta ning eelnõu algataja esindaja Rahandusministeeriumi seisukohad.

Kaur Kajak lausus, et riigihangete seaduse (RHS) muutmise vajadus tuli nii ametkondlikult kui ka täiendavalt koalitsioonilepingust ja selle peamine sisu on riigihangete nõuete lihtsustamine ja riigihangete kiirendamine. Koostati väga põhjalik analüüs, tehti sisukas kaasamine ja ärakuulamine. Kõik eelnõus sisalduvad ettepanekud on fookusega riigihankeid lihtsustada.

Estella Põllu sõnas, et eelnõu kõige kesksam muudatus on üleminek kolmetasandiliselt piirmäärade süsteemilt kahetasandilisele piirmäärade süsteemile. Riigihangete puhul kehtib esmalt rahvusvaheline piirmäär, mis otsustatakse Euroopa Liidu (EL) reeglitega ja siseriiklikult on võimalik kehtestada erinevaid piirmäärasid, nii nagu ka enamik Euroopa riike on teinud. Kehtivas seaduses on hetkel sees lihthanke piirmäär ja riigihanke piirmäär. Eelnõuga soovitakse vahepealt ära kaotada riigihanke piirmäär ja kehtima hakkab lihthanke piirmäär, mis on aga senisest kõrgem. Uute piirmäärade arvestamisel on aluseks võetud inflatsiooninäitajaid, prognoositud on ka lähima paari aasta inflatsiooni ning leitud lihthanke piirmäärade jaoks ümardatud väärtused. Muud muudatused puudutavad peamiselt hankeid, mis jäävad alla rahvusvahelise piirmäära, kuna üle rahvusvahelise piirmäära hangete korraldamist reguleerivad EL-i direktiivid ja Eesti peab tagama, et seadus oleks direktiividega kooskõlas, kuid väiksemaid muudatusi on ka nendele hangetele ette nähtud. Üks keskne muudatus on veel n-ö täielik pöördmenetlus. See lubab avatud hankemenetluse korral hankijal kontrollida ainult parima pakkuja ja tema pakkumuse vastavust kõikidele nõuetele. Sellega saab hankija vähendada oma töökoormust ja teha otsuseid kiiremini.

Toomas Johanson ütles, et Eesti Linnade ja Valdade Liit toetab eelnõu eesmärki.

Vahepealsel perioodil oli liidul võimalik saata ka täiendavaid ettepanekuid. Liit on tutvunud Rahandusministeeriumi selgitustega nende esitatud ettepanekute kohta ja täiendavaid kommentaare ei ole.

Kadri Matteus sõnas, et eelnõu eesmärk on lihtsustada hankijate elu. See ei tähenda otseselt, et see riigihangetes osalevate pakkujate elu lihtsustab. Kõneleja andis ülevaate, mis on

vahepeal riigihangetes toimunud. 1. jaanuaril 2026. aastal muudeti riigilõivud riigihangete vaidlustamisel kahekordseks, mis tähendab, et tekkis olulisem tõke vaidluste lahendamisel. Ühtlasi on hangetes hakatud kasutama palju kvaliteedikriteeriume. Küll aga ei tähenda see, et nende kvaliteedikriteeriumide alusel hankija poolt tehtud otsused oleksid alati põhjendatud. Sellisel juhul minnakse vaidlema ja hankijal on praeguse kohtupraktika kohaselt õigus põhjendusi vaidlustusmenetluses juurde selgitada. Lugesdes täiendavaid põhjendusi, võtab riigihangete vaidlustuskomisjon (VAKO) neid arvesse ja nt otsustab hankija kasuks, et selline otsus on õiguspärane ja puudub alus selle otsuse ümberlükkamiseks. Samas pakkujal, kes tegi otsuse minna vaidlema, seda informatsiooni ei olnud ja talle jäävad väga kõrged kulud katta. Kohtutes on olemas säte, et kui vaidlus liigub edasi halduskohtusse, siis kohus saab jätta menetluskulud hankija kanda, kui tuleb välja, et otsus on õiguspärane, aga tal on teatud põhjendamispuudused. Kõneleja ettepanek oli teha vaidlustusmenetlusse sarnane säte, et kui küsimus on põhjendamispuuduses, siis jääksid kulud hankija kanda, kui otsus iseenesest jääb jõusse. Rahandusministeeriumi tagasiside oli ettepanekuga mitte arvestada, sest VAKO eesmärk on pakkuda hankevaidlustes kiiret ja operatiivset lahendust ning pakutud regulatsioon muudaks VAKO menetlused paratamatult aeganõudvamaks ja keerulisemaks. Tegelikult see nii ei ole, sest menetluskulude osa peaks võtma kõige vähem aega. Samuti on näha, et vaidluste arv on hakanud vähenema. Seega suurema õigluse huvides ja et ettevõtjatel oleks ligipääs efektiivsele õiguskaitsele, ühtlasi arvestades, et lõivud on niivõrd palju kõrgemaks läinud, peaks olema ka vaidlustusmenetluses sarnane säte. Selliseid olukordi on juba olemas, kus kohus on jätnud otsuse jõusse ja öelnud, et kõik kohtumenetluse kulud jäävad hankijale, aga VAKO kulud pidid jääma ikkagi vaidlustajale, sest RHS sellist normi ei sisalda. Puudub loogiline põhjendus, miks RHS-is sellist normi ei ole. Kõneleja leidis, et täiendavat töökoormust suurel määral ei teki, kuna praktikas menetluskulude ja nende suuruse üle väga ei vaieldaks.

Kadri Härginen lausus, et on Eesti üldist ärikeskkonda arvestades mures eelkõige hankest kõrvaldamise aluste osas. Kõik seadused on reguleerinud kõrvaldamise aluseid sisuliselt ühel moel. Kõrvaldamise alus tähendab, et seadusandja on ette näinud eetilise miinimumi, millised peavad olema ettevõtjad, kellega riik ärilisi suhteid loob. Kui ettevõtja miinimumi ei ületa, siis tema riigihankega seotud ei saa olla. Kõrvaldamise alused jagunevad §-s 95 kaheks. On kohustuslikud kõrvaldamise alused ja nn valikulised kõrvaldamise alused. Kohustuslikud kõrvaldamise alused tähendavad, et ei tohi olla kriminaalkaristusi, sanktsioonisubjekt ega maksuvõlglane. See on absoluutne miinimum, mille iga ettevõtja peab ületama. Valikulised kõrvaldamise alused käsitlevad kõiki n-ö pehmeid olukordi, nt huvide konfliktid erinevatel alustel, varasemad lepingute rikkumised, sotsiaal- ja töökaitseõuete rikkumised jne. Praegu võib hankija ise otsustada, kas ettevõtja, kes neile pehmematele nõuetele ei vasta, on siiski sobiv või mitte ehk kas eetiline miinimum või majakas on täidetud. See tähendab, et seadusandja on kohustanud iga hankijat iga hanke puhul, mis ületab teatud piirmäära, veenduma, et ettevõtja eetilise majaka nõuetele vastab. Hetkel planeeritav muudatus muudaks valikulised kõrvaldamise alused hankijatele valikuliseks selles mõttes, et iga hanke puhul võib otsustada, kas need konkreetsetes hankes üldse kehtivad või mitte. Kui hankija on unustanud või ei ole pidanud tollel hetkel vajalikuks tekitada teatud kõrvaldamise alust, siis ta ei saa pakkumist tagasi lükata. See tähendab, et rahalised vahendid võivad hakata liikuma ka nendele ettevõtjatele, keda võib-olla väga eetiliseks ei peeta. Omakorda on see probleem

ettevõtjatele selles vaates, et ettevõtjad hakkavad omavahel konkureerima ja olenemata sellest, kas ettevõtte rikub nõudeid või mitte, pääsetakse ikkagi rahalistele vahenditele ligi. See aga tähendab, et ei ole probleemi, kui ettevõtja jätab endast maha rikutud hankelepinguid ja täitmata kohustusi, sest konkureerima pääsetakse igal juhul. Tasub kaaluda, kas Eesti ärikeskkond on selle muudatuse jaoks valmis. Õiguslikult ei ole selles osas vastuväiteid, see on tehtav ja õigusteoreetiliselt sobiv, riigihangete direktiivid seda lubavad ja rahvusvahelises praktikas on seda ka olemas. Küsimus on, kas Eestil on vaja seda praktikat järgida. Kui igale hankijale jääb õigus otsustada, kas ta kohaldab riigihankes valikulisi kõrvaldamise aluseid, siis see toob kaasa selle, et neid otsuseid tuleb teha 10 000 korda aastas. Hetkel on kõrvaldamisaluste puhul moraalimajakaks olnud seadus ja seadusandja on öelnud ette, mis on eetiline miinimum, mille iga ettevõtja peab ületama oma varasema tegevuse ja omadustega, kuid tulevikus peab iga hankija hakkama seda ise otsustama. Sellest tulenevalt peavad hankijad hakkama sisemiselt kaardistama, millistesse hangetesse pannakse valikulisi kõrvaldamisaluseid ja millised need on. Sisuliselt probleem pannakse 10 000 korral otsustamiseks hankijatele, kes peavad hakkama seda reaalselt menetlema. Kui Riigikogu muudatusega siiski edasi liigub, siis kõneleja minimaalne ettepanek oleks täiendada §-i 9 sellega, et iga hankija hankekorras peaks olema ära nimetatud, et hankija peab enda jaoks välja mõtlema, milline valikuliste kõrvaldamiste aluste kataloog peab tal olema millistes hangetes sees. Eestis 1935. aastal kehtinud RHS-is oli sees, et huvide konflikti puhul on kohustuslik kõrvaldamine või kohustuslik kaalumine. Samuti oli seal sees korratu ettevõtja kõrvaldamine, mis tähendas, et kui ettevõtja oli varasemalt riigile probleeme tekitanud, siis tuli ta ikkagi kõrvaldada ja seda kaaluda.

Ken-Voldemar Lehtpuu tõi välja ettepaneku, mis puudutas probleemi, mida on hetkel tunda dunaamiliste hankesüsteemide puhul. Kõneleja sõnas selgituseks, et riigihanke vahenditeks on raamleping ja dunaamiline hankesüsteem. Dunaamiline hankesüsteem erineb raamlepingust eelkõige selle tõttu, et see võimaldab vahendiga liituda kogu kehtivuse aja jooksul. Kui raamlepingu hangetes pannakse keegi n-ö lukku, nt viieks aastaks, siis dunaamilises hankesüsteemis on selle viie aasta jooksul võimalik ka teistel liituda. Raamlepingu puhul on nende viie aasta jooksul tehtavate minikonkursside sees võimalik täpsustada tehnilist kirjeldust. See ei tähenda, et dunaamilises hankesüsteemis oleks see täiesti võimatu. Seda võib ka hetkel teha, kui hankelingu üldine olemus ei muutu. AS-i Tallinna Linnatransport ettepanek oleks tuua see ka seaduses sõnaselgelt välja, sest direktiivid seda lubavad. See oleks väga olulise mõjuga muudatus ja võimaldaks tulevikus riigina suurel hulgal raha kokku hoida.

Elise Suurkuusk lausus, et seadusega võiks veelgi suurem lihtsustamine toimuda, nagu nt Soomes, et lubada võrgustikusektorile alla rahvusvahelise piirmäära kohaldada ainult RHS-i üldpõhimõtteid. See oleks väga julge, aga vajalik samm. Eleringile pandi riigi poolt aastaks 2030 suunis olla kriisikindel. Mõeldes RHS-ile, mis kehtis enne 2022. aasta sündmusi, siis see ei näinud ette, et võrgustikusektor peab hakkama peale elektri ja gaasi edastamise ka oma taristut kaitsma ja n-ö vastase vastu tegutsema. Eleringil on väga suur soov ja ka riigi poolt tulenev kohustus kaitsta enda taristut ja pakkuda varustuskindlust. Hetkel, kui tehakse nt alajaamale juurdeehitust vms, siis tuleb see lisada avalikult riigihangete registrisse. Muidugi on võimalus sõlmida ka konfidentsiaalsuskokkuleppeid ja praeguste piiride sees üritatakse parimaid lahendusi leida. Samuti on nt kohustuslik avada ka lepingu sõlmimise teade. Väga

harvadel juhtudel on Eleringil vajalik peita, et soovitakse teatud lepingut sõlmida või kellega see leping sõlmiti. Hetkel neid võimalusi ei ole. Kõneleja hinnangul on tegemist üsna suure julgeolekuriskiga. Selliseid hankesid on aga äärmiselt vähe ja ülejäänud hankesid soovitakse väga hoida konkurentsile avatud. Lisaks leidis kõneleja, et kui saadakse võimalus jälgida alla rahvusvahelise piirmäära ainult RHS-i üldpõhimõtteid, siis saab konkurentsi laiendada. Eleringil on väga spetsiifiline teadmus ja tegevus. Eestil on väga head pakkujad, aga neid on loetud arv. Kui teatud kindlad hanked saaks viia registri väliseks, siis see oleks Eleringi jaoks samuti suur võit.

Marek Reinaas sõnas, et eelkõnelejatel oli lisaks hetkel välja toodule ka teisi ettepanekuid, millega komisjoni liikmed soovi korral tutvuda saavad. Kõneleja andis ministeeriumile sõna kommentaarideks.

Estella Põllu lausus seoses vaidlustusmenetluse kuludega, et halduskohtumenetluses on selline võimalus ette nähtud, et kui otsuse põhjendused selguvad vaidluse käigus, siis need kulud jäävad hankija kanda. Rahandusministeerium ei toeta sellist ettepanekut, kuna see teeks vaidlustusmenetluse ja VAKO menetluse keerulisemaks. Vaidlustuskomisjon peaks hakkama kaaluma, kas põhjendused olid alguses mingisugusel kujul olemas või pigem tuleb seda lugeda olukorraks, kus põhjendusi ei olnud ja need lisati tagantjärele. Üldiselt ei tohiks riigihangetes sellist olukorda tekkida. Seadus nõuab, et otsused oleksid põhjendatud ja ka nende otsuste põhjendustest oleks hankes osalenud ettevõtjatele teada antud. See on hetkel kehtiva regulatsiooni üldine eesmärk. Rääkides kõrvaldamise alustest, millest rääkis ka Advokaadibüroo Sorainen esindaja, siis kõikidesse hangetesse jäävad kohustuslikuks teatud kohustuslikud kõrvaldamise alused. Seega eetiline majakas jääb riigihangetesse alles, lihtsalt miinimum, mille peab ületama, ei ole igas hankes nii kõrge. Küsides hankijate tagasisidet selle kohta, kas nad hakkavad valikulisi kõrvaldamise aluseid kasutamata jätma, siis pigem ütlevad suuremad hankijad, et nad ikkagi kavatsevad valikulisi kõrvaldamise aluseid ka edaspidi kasutada. Kindlasti tekivad neil ka standardlahendused ehk nad ei hakka iga hanke kaupa otsustama, millises hankes aluseid kohaldada ja millises mitte, vaid teevad valiku kas oma hankekorraga või mõne muu sisemise otsustusprotsessiga. Ministeeriumi arvates lihtsustaks selline muudatus hankijate tööd, sest nad saavad valida, milliseid kõrvaldamise aluseid kohaldada ja milliseid kontrollida, sest iga nõude kontroll on töökoormus. Ka hangetel osalevad ettevõtjad peavad iga kord hindama, kas nad saavad kinnitada kõigi kõrvaldamise aluste puudumist või esineb mõni neist siiski. See vähendaks ka ettevõtjate halduskoormust. Hetkel ka nt lihthangetes on valikulised kõrvaldamise alused sellised, mida ei pea kasutama, kuid mida võib kasutada, seega selles suhtes ei muutu lihthangetes tegelikult midagi. Muudatus puudutab ainult üle rahvusvahelise piirmäära hankesid. Rahandusministeerium leiab, et hankijale tuleks anda otsustusõigus, millised alused on konkreetse hanke puhul asjakohased ja millised mitte. Rääkides dunaamilisest hankesüsteemist tõi AS-i Tallinna Linnatransport esindaja välja, et direktiiv lubaks tehnilist kirjeldust muuta kogu dunaamilise hankesüsteemi kehtivuse ajal. Tegelikult direktiiv sellist sätet ei sisalda, mis räägib, et tehnilist kirjeldust muudetakse ja seetõttu ei ole seda ka eelnõusse lisatud. Selles kontekstis saaks täpsustada nt Rahandusministeeriumi veebilehel avaldatavaid vastuseid korduma kippuvatele küsimustele, et seal seda teemat veidi käsitleda ja selgitusi jagada. Dunaamiline hankesüsteem on tõesti üha enam kasutatav vahend ja Eestis selle kasutus järjest tõuseb,

mistõttu on oluline, et riik oleks reeglite ja direktiiviga endiselt kooskõlas. Dünaamilise hankesüsteemi eesmärk on direktiivi järgi võimaldada osta turul tavapäraselt pakutavaid tooteid nii, nagu neid turul pakutakse ja nad ei peaks vajama hankijale eraldi kohendamist. Üks keskne muudatus eelnõus on, et võrgustikusektori hankijad saaksid teha alla rahvusvahelise piirmäära hankeid eriti lihtsate reeglite järgi. Tõepoolest, hankijate esindajad on teinud ettepanekuid, et alla rahvusvahelise piirmäära ei peaks neil üldse korda olema. Samas, nt advokaadibüroo Sorainen on avaldanud muret, et eelnõus toodud kord ei ole piisav ja peaks rangem olema. Kompromissina on Rahandusministeerium välja pakkunud üsna lihtsa ja väheste reeglitega korra, et hanked oleksid endiselt läbipaistvad, ettevõtjatel oleks võimalus hangetes osaleda ja vajaduse korral ka vaidlustada või järelevalve poole pöörduda. Olukordade puhul, kus on erandlikul juhul vaja väga kiiresti nt salajane leping sõlmida, on seaduses olemas mitmed erandid. Rääkides üle rahvusvahelise piirmäära hangetest, siis seal ei ole võimalust täiendavaid erandeid omaalgatusel luua, vaid oodatakse, millise eelnõuga tuleb välja Euroopa Komisjon, kui vaadatakse üle riigihangete direktiive.

Ken-Voldemar Lehtpuu sõnas, et täiendaks mõtet seoses vabatahtlike kõrvaldamise alustega. Hankijatena on olulised ja pidevad rikkumised väga tähtsad ja neid aluseid igal juhul kasutatakse. Võimalus valida ja kohaldada aluseid eri hangetes vastavalt hankevaldkonnale on mõistlik ja tõhus. Sellega hoitakse kõigi aega kokku ja tegemist on mõistliku muudatusega. Küll aga ütles kõneleja, et ta ei lisaks neid hankekorda. Hankekorra funktsioon on teistsugune ja see ei ole üldiselt hankespetsialistide tööriist, sest hankespetsialistid teavad seda igal juhul. Hankekord on suuresti kõigile teistele, kellele kõrvaldamise alustest suuri teadmisi ei ole. Teine teema puudutab dünaamilist hankesüsteemi. Võis jääda kõlama, et direktiivis seda võimalust ette nähtud ei ole. Ühes 2023. aasta analüüsis on välja toodud, et direktiiv ei erista tegelikult n-ö vastavustingimusi ning pakkumuste vastavuse ja hindamise etappi. Selle tõttu on öeldud direktiivi artikli 34 lõikes 6, et vajaduse korral võib need kriteeriumid pakkumise esitamise ettepanekus täpsemalt sõnastada. Kuna direktiiv neid kahte etappi ei erista, siis muudatust saaks siseriiklikult teha. Ühtlasi peaks kõneleja viimastel andmetel olema Euroopas ainult üks riik, kellel on Eestiga sama tõlgendus.

Kadri Härginen lausus seoses kõrvaldamise aluste temaga, et Rahandusministeeriumi esindaja tõi välja, et soovitakse anda valik hankijatele, sest nad tunnevad, et hankijad on selleks valmis ja hankijad on ette kinnitanud, et nad jätkuvalt mõõdaksid, kui korratu ettevõtja on ja jätaksid endale võimaluse ettevõtja välja jätta. Kõneleja küsimus on, kas hankija peaks olema Eestis selle otsuse tegija, mis on riigi eetiline absoluutne miinimum. Kriminaalidega riigihangetes ei tegeleta. Samas ülejäänud osa, kus on kõne all nt varasemalt rikutud hankelepingud ja huvide konfliktid, siis see muutuks valikuliseks. Küsimus on, kas eetilise miinimumi peaks seadma iga hankija kümnes tuhandes hankes või peaks seda tegema seadusandja. Kõneleja tõi näitena välja, et iga-aastaselt läheb riigieelarvest riigihangete kaudu välja tavapärasel aegadel 25–30%. 2025. aasta riigieelarve oli 19,4 mld eurot. Seega veidi alla 5 miljardi euro osas hakatakse otsustama iga hankespetsialisti poolt, mis on eetiline miinimum ja kuhu piir teha. Tehniline lahendus kõrvaldamise aluste kontrollimiseks on hetkel juba olemas. Sisuliselt kontrollitakse korratust lubaduste ja kinnituste alusel. Põhjus, miks on oluline, et hankijale jääks õigus eetilise miinimumi mittetäitmise korral valikuvabadus pakkuja eemalda on, et kui kõrvaldamise alust ette pole nähtud, siis ta peab kas võtma endale

hankesse nn korratu ettevõtja, kes on nt varasemalt rikkunud lepinguid või ta peab hanke kehtetuks tunnistama ja uuesti alustama. Lisaks kaotab Rahandusministeerium ära väärtemenetluse menetlemise õigused, mis tähendab, et sama eelnõuga võetakse paralleelselt ära eetilise miinimumi n-ö kohustuslikult läbivaatamise kord ja ka väärtemenetlus. Küsimus on, kuhu moraalimajakas riigihangetes turul ärikeskkonna mõttes jääb ja kes selle üle valvab. Kui minnakse edasi, nagu praegu on muudatustega ette pandud, siis iga hankija otsustab seda ise. Lisaks lausus kõneleja seoses hankekorraga, et sinna peaksid korduvad küsimused, standardsed lahendused jne kirja saama.

Mart Maastik lausus, et ühest küljest on hea, kui menetlused kergemaks lähevad, kuid uuris, kas muudatused ei tekita ohtu seoses n-ö onupojapoliitikaga.

Estella Põllu sõnas, et korruptsioonivastane seadus kehtib edasi. Korruptsioon on endiselt karistatav, ka huvide konflikti vältimise reeglid on seadustes olemas ja kehtivad endiselt edasi. Piirmäärade tõstmise osas on püütud leida tasakaalupunkti, et leida hea piirmäär, mis oleks mõistlik võrreldes töökoormuse ja hanke kulukusega. 2017. aastast, kui piirmäärad seaduses kehtestati, on palju aega mööda läinud, rahaline väärtus on devalveerunud ja oli aeg piirmäärad üle vaadata. Küll aga ei ole ministeerium toetanud ettepanekut, et alla rahvusvahelise piirmäära anda võrgustikusektori hankijatele täielik vabadus. Eelnõu kompromisslahendus on, et alla rahvusvahelise piirmäära oleks võrgustikusektoris teatav läbipaistvus ja võimalus ettevõtjatel hangetes osaleda jääks.

Mart Maastik uuris Advokaadibüroo Sorainen esindajalt, et kas ollakse mures seetõttu, et sulide tuvastamine on nõrgendatud. Kõneleja tõi näite olukorrast, kus ühe suure projekti puhul esimene pakkumine ära kadus ja eelduste kohaselt teise pakkumise puhul lepitakse omavahel kokku, tehakse alltöövõtt jne. M. Maastik tundis huvi, kas sellises olukorras saaks samuti kuidagi reageerida.

Kadri Härginen lausus seoses korruptsiooniga, et seadus korruptanti tagasi ei hoia, vaid seadus hoiab ära ainult eksimused. Rääkides eelkõneleja toodud olukorrast, siis see kõlab nagu pakkumine, mis on kokku mängitud. Selliste pakkumiste osas on olemas ka hetkel valikulise kõrvaldamise alustes säte, mis ütleb, et sellise pakkuja saaks kõrvalda. Praktikas seda sätet väga tihti ei kasutata, sest hankijad ei ole võimelised seda tuvastama.

Mart Maastik uuris, kas selliste sulide osas ei saaks nt registrit pidada ja kas see oli ka eelkõneleja mõte.

Kadri Härginen ütles, et see ei olnud päris tema mõte. Rääkides registrit, siis registripidamist on Rahandusministeeriumis kaalutud nende ettevõtjate osas, kes on kõrvaldamise alusega. Eestis seda teed ei mindud põhjusel, et registrisse kandmine on haldusotsus ja haldusotsus on ettevõtja poolt vaidlustatav. Seega otsust vaidlustatakse nii kaua, kuni pahateod aeguvad ära. Sellisel viisil ei ole registril mõtet. Üldises plaanis aga näeb sellist kokkumängu väga harva.

Tõnis Mölder sõnas seoses Eleringi välja tooduga, et tegemist on Riigikogu vaates päris

olulise teemaga ja nende probleem on ilmselgelt ohukoht. Rahandusministeeriumi tagasisidet kuulates toodi justkui välja, et tegelikult on praeguses seadusandluses võimalused olemas ja Eleringi esindaja välja toodud julgeolekuriskid on teatud maani maandatud. Kõneleja uuris, kuidas Elering praegust seadusandluse poolt näeb ja mis on konkreetne ettepanek, mida Riigikogu peaks veel kord selles küsimuses üle vaatama, et julgeolekurisk saaks võimalikult maandatud.

Elise Suurkuusk sõnas, et Rahandusministeeriumi esindaja viitas erandisättele riigihangete seaduses, mis võimaldab mitte kohaldada riigihangete seaduse sätteid, kui hankelepingu esemeks on nt midagi riigisadalusega või piiratud välisteabega seonduvat või selle avaldamine oleks ohuks riigi olulistele julgeolekuhuvidele. Ehk siis tegemist ei ole lihtsalt julgeolekuhuviga, vaid põhjendamise määra on niivõrd kõrge, et see peab olema oluline julgeolekuhuvi. Nüüd on küsimus, mis on oluline julgeolekuhuvi ja mis on n-ö veidi aste madalam julgeolekuhuvi. Lävend on toodud praeguse erandi paragrahvis nii kõrgele, et seda ei julgeta väga kasutada. Alternatiivne ettepanek oleks ära võtta sõna „oluline“ paragrahvist 11 lg 1 punktist 20. Elering riigisadalust ei sünteesi, seega see oleks sellest sättest ettevõtte ainus võimalus erandit kohaldada. Kuna tegemist on aga n-ö „olulise“ julgeolekuhuviga, siis sellega on veidi murekoht.

Tõnis Mölder küsis, et kui sõna „oluline“ paragrahvist ära võtta ja jätta lihtsalt julgeolekuhuvi, siis julgeolekuhuvi taustal tehakse erinevaid toiminguid. Seega see ei tohiks ka teise äärmusesse minna. Kõneleja uuris, kas on veel teisi paremaid lahendusi, kuidas murekohta lahendada.

Elise Suurkuusk sõnas, et hetkel kasutatakse kõiki vahendeid, mis nende arsenalis on. Nt kui on kriitilisem hange, siis see tehakse mitmeetapilisena ehk esmalt kvalifitseeritakse ettevõtte, tehakse kõrvaldamise aluste kontroll, vaadatakse, et ettevõttel oleks piisavalt hea tase, et üldse informatsioonile ligi pääseda ja seejärel seda informatsiooni ka jagatakse. See on üks võimalus, kuid teeb menetluse väga pikaks, sest on mitu etappi. Teine variant on kasutada lihtsalt konfidentsiaalsuse kokkulepet, et teatud teavet peita, aga see tähendab, et kõik ettevõtted võivad konfidentsiaalsuslepingu allkirjastada ja kõnelejal ei ole hoobasid neid tagasi hoida.

Kadri Matteus lausus seoses kõrvaldamisaluste vabatahtlikkusega, et nt rahvusvaheline piirmäär on ehitustööde puhul 5,4 mln eurot, mis on väga suur summa. Vaadates ehitusregistrist statistikat, siis 693 mln eurot läks 2025. aastal ehitustöödele alla rahvusvahelist piirmäära. Tegemist on suure summaga ja jättes kõik kõrvaldamise alused lahtiseks, siis tuleb mõelda, kas see on miski mida soovitakse. Kõneleja lausus, et ta ei ole otseselt teema poolt ega ka vastu. Kui eelnõu oli veel Rahandusministeeriumis, siis tõi kõneleja ehitustööde puhul välja erinevaid tähelepanekuid. Ehitustööde puhul on samm ehk 5,4 mln tõesti suur. Palju on juttu olnud ka korruptsioonist. Üks kõrvaldamise alus on huvide konflikti vältimine. See on ka RHS-i üks põhimõte, mis ütleb, et hankija peab vältima huvide konflikti, aga keeruline on seda sisustada, kui puudub vastav kõrvaldamise alus. Üks alus on, et hankijal on õigus kõrvaldada, kui pakkuja on nt osalenud hanke ettevalmistamisel või muud moodi saanud informatsiooni ning tal on seetõttu nt ajaline eelis. Korruptsioonivastane seadus

on olemas ja see jääb kehtima, kuid sellele seadusele ei saa tugineda riigihankemenetluses. Korruptsioonivastase seaduse rakendamine tuleb kõne alla alles peale lepingu sõlmimist. Tihti on ka nii, et asutused vaatavad, milline tegutsemine toimub ja hiljem hakatakse kedagi menetlema või informatsioon lihtsalt jõuab asutusteni alles peale seda, kui menetlus on läbi viidud. Riigihangete puhul peetakse tihti parimaks järelevalvajaks konkurentsi. Teised pakkujad teavad ise, et nt on pakkuja, kes on seotud hankijaga ning soovivad, et seal oleks mingi kontroll vahel. Ilma kõrvaldamise aluseta on seda võib olla võimalik rakendada, kuid kui hankija ise on vabatahtlikult loobunud sellise aluse rakendamisest, siis tal on endalgi keeruline sellist pakkujat menetlusest kõrvaldada, kui tuleb välja, et keegi, kes on osalenud hanke ettevalmistamises, on tulnud nüüd ka ebaausa eelisega hankesse. Ühtlasi märkis kõneleja, et korruptsioonivastast seadust ikkagi rakendatakse hoopis teiste asutuste poolt ja sellega on ette nähtud teatud väärtetrahvid. Seega tehingut ja lepingut selle tõttu ei tühistata, et korruptsioon on toimunud. RHS annab täpselt need tööriistad, et takistada lepinguni jõudmist, kui mõni ilming on. See ei ole küll lihtne ja enamus kohtuasju nendel teemadel lahenevad pigem nii, et erilist ajalist eelist ei ole saadud, aga vähemalt teoreetiliselt on tegemist hoopis teise tööriistaga kui korruptsioonivastane seadus.

Kaur Kajak sõnas, et praegune debatt tekitab mulje, et lihtsustamine avab tee korralagedusele, petmistele ja täiendavale korruptsioonile, mis ei vasta tõele. Ei ole nii, et iga riigiasutus tegeleb hankega ise, vaid riik tegutseb läbi kesksete professionaalsete hankijate. Nende professionaalsus on juba nii kõrge, et nad suudavad ise olukorda kontrollida. Ühtlasi võib jääda mulje, et kõrvaldamise alused on hankija oma suva. See ei vasta samuti tõele, kuna kõrvaldamise alused tulevad ikkagi seadusest. Ühtlasi jääb alles ka vaidlustamise õigus.

Estella Põllu lausus, et eelnõu üldine eesmärk on lihtsustamine. Eelnõu ettevalmistamise käigus kaasati erinevaid osapooli, nii hankijaid kui ettevõtjaid. Ministeerium on püüdnud leida kompromissi erinevate huvigruppide soovide ja huvide vahel. Kõrvaldamise aluste vabatahtliku kontrollimise võimaldamine on üks muudatusi, mida hankijad on ise ette pannud ja see võiks nii ettevõtjate kui hankijate aega kokku hoida, kuna iga kõrvaldamise aluse puhul peab iga ettevõtja hoolikalt läbi mõtlema, kas ta kinnitab selle aluse puudumist ja hankija kontrollima, kas alus esineb, isegi kui ta ei kavatse selle aluse tõttu kedagi kõrvaldada. Advokaadibüroo Sorainen esindaja seostas kõrvaldamise aluste kontrolli muudatused väärtetemenetluste kaotamisega. Neil kahel asjal seos puudub, kuna väärtetekoosseisud ei puuduta üldse kõrvaldamise aluste esinemist. Seoses kõrvaldamise aluste esinemisega on Eestis mindud kaugemale kui EL-i direktiivid seda ette näevad. Seadusesse on juba sisse viidud alus hankelepingu ennetähtaegselt lõpetada või üles öelda, kui ettevõtjal tekib kohustuslik kõrvaldamise alus lepingu täitmise ajal. Näiteks, kui ettevõtjal tekib suur maksuvõlg või saab karistada korruptsiooni eest, siis on seadusest tulenevalt võimalik leping lõpetada seaduses sätestatud alusel, et leping sellist alust ette näeks. See võimaldab ebaausatest ettevõtjatest vabaneda lepingu täitmise käigus.

4. Info ja muud küsimused

Infot ei esitatud ja muid küsimusi ei arutatud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Marek Reinaas
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Maria Haas
protokollija